

УДК 629.017

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИХ СИСТЕМ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОСТІ КОЛІСНИХ МАШИН

Клец Д.М., д.т.н., проф., Дубінін Є.О., д.т.н., доц.
(Харківський національний автомобільно-дорожній університет)

Підвищення ефективності експлуатації колісних машин можливе за рахунок застосування технологій поліпшення їх окремих властивостей, майстерності водіїв або впровадження елементів штучного інтелекту. Оскільки поліпшення окремих властивостей може призвести до погіршення інших, а фізіологічні здібності людини обмежені, найбільш перспективним напрямком є розвиток елементів штучного інтелекту на транспорті з метою забезпечення функціональної стабільності експлуатаційних властивостей колісних машин, в тому числі – маневреності, стійкості руху і положення. Для цього були визначені атрибути інновацій (основні компоненти; функції; рівень технізації і реалізованої стратегії, а також швидкодію) (таблиця 1). На основі проведеного аналізу запропонована інтелектуальна платформа Vehicle Maneuverability Improvement System (VMIS).

Таблиця 1 – Аналіз новітніх систем управління маневреністю автомобілів

Атрибути інновацій	Аналог I	Аналог II	Аналог III	Пропонована інтелектуальна платформа
Назва системи	VDC; ESP	APIA	CAPS	VMIS
Виробник	Robert Bosch GmbH	Continental Automotive Systems	Robert Bosch GmbH	ХНАДУ
Рік випуску	1995	2005	2007	2018
Орієнтована вартість	111\$ + ABS	300\$ + ESP + Adaptive Cruise Control	Близько 30% вартості автомобіля	Версія CM - 30\$; версія PM - 30\$ + ESP + RAS
Основні компоненти	ABS (антиблокуюча система), ASR (система регулювання крутного моменту двигуна), ACR (система управління активною підвіскою), APS (система контролю рульового управління)	Адаптивний круїз-контроль; електронна система гальмування; сенсорний кластер; трансміттер; педаль акселератора зі зворотним зв'язком; модулі контролю дверей, люка і сидіння; натягувач ременя; датчик	Гідравлічний модулятор тиску; система контролю подушок безпеки; радар; відеодатчик; активне рульове управління; система навігації; датчики систем активної безпеки	Версія CM – 2 акселерометра; версія PM – 2 акселерометра + ESP + RAS (Rear Active Steer)

Атрибути інновацій		Аналог I	Аналог II	Аналог III	Пропонована інтелектуальна платформа
			виявлення перешкод і фронтального удару		
Рівень технізації		Механізований	Автоматизований	Автоматизований	Інтелектуалізований
Рівень стратегії, що реалізовується		1	2	2	4
ФУНКЦІЇ	Основні	Прогноз номінальної поведінки автомобіля; визначення фактичної поведінки автомобіля	Виявлення перешкод; прогноз ймовірності зіткнення	Забезпечення активної і пасивної безпеки, стійкості і керованості, запобігання заносу на початковому етапі	Визначення дорожніх, кліматичних і техногенних умов; запобігання заносу (імунітет автомобіля); контроль тиску в шинах; забезпечення показників маневреності автомобіля з урахуванням його технічного стану
	Допоміжні	Самодіагностика компонентів системи	Виявлення дорожніх знаків, допомога при паркуванні	Захист пішоходів, підвищення комфорту, допомога при паркуванні, моніторинг сліпих зон	Самонавчання системи; самодіагностика компонентів системи і показників автомобіля; контроль мікроклімату; регенерація енергії; взаємозв'язок з іншими учасниками руху, в тому числі – автоматична подача сигналу про небезпечну ділянку дороги або стан автомобіля іншим учасникам

Атрибути інновацій	Аналог I	Аналог II	Аналог III	Пропонована інтелектуальна платформа
				дорожнього руху; захист від стороннього втручання в роботу систем
Керуючі	Вироблення керуючих сигналів управління ковзанням коліс; управління бічним відведенням коліс	Автоматичне гальмування в разі визначення невідвортної аварії, підтримка автомобіля у обраній смузі руху, контроль рульового управління	Управління поздовжньою, вертикальною і бічною динамікою автомобіля, автоматичне включення фар і склоочисників	Випереджаюче управління (стійкість проти заносу); управління поздовжньою, вертикальною і бічною динамікою автомобіля; адаптивний круїз-контроль
Швидкодія	до 100 вим./с	до 100 вим./с	до 100 вим./с	200 вим./с

З використанням запропонованої інтелектуальної платформи можливе вдосконалення існуючих підходів щодо підвищення стійкості положення колісних машин, запропонованих у роботах [1-3].

За параметр стійкості пропонується використання критерію динамічної стійкості $K_{ДС}$, що визначається за залежністю (1) [4]

$$K_{ДС} = \frac{\omega_{поточн}}{\omega_{гран}}, \quad (1)$$

де: $\omega_{поточн}$ – поточне значення кутової швидкості колісної машини в поперечній вертикальній площині, що визначається за залежністю; $\omega_{гран}$ – гранична за умовою перекидання кутова швидкість колісної машини в поперечній вертикальній площині, що визначається за залежністю.

За $K_{ДС} < 1$ стійкість положення забезпечується, за досягнення $K_{ДС} \geq 1$ існує небезпека перекидання.

Таким чином, використання запропонованих рішень може бути наведено на рисунку 1 у вигляді закону перспектив розвитку експлуатаційної властивості колісної машини – стійкості положення від рівня технізації. При підвищенні рівня технізації ймовірність виникнення аварійної ситуації, пов'язаної з перекиданням, суттєво знижується. Так, на четвертому досягнутому рівні можливість перекидання зведена до мінімуму, система включається за заданим алгоритмом та не залежить від темпу наростання $K_{ДС}$. При п'ятому перспективному рівні буде здійснюватися прогнозування (штучний інтелект із пам'яттю) зміни $K_{ДС}$ під час руху, система буде включатися за заданим алгоритмом залежно від темпу зростання $K_{ДС}$. У цьому випадку ситуації, пов'язані з перекиданням, будуть повністю виключені.

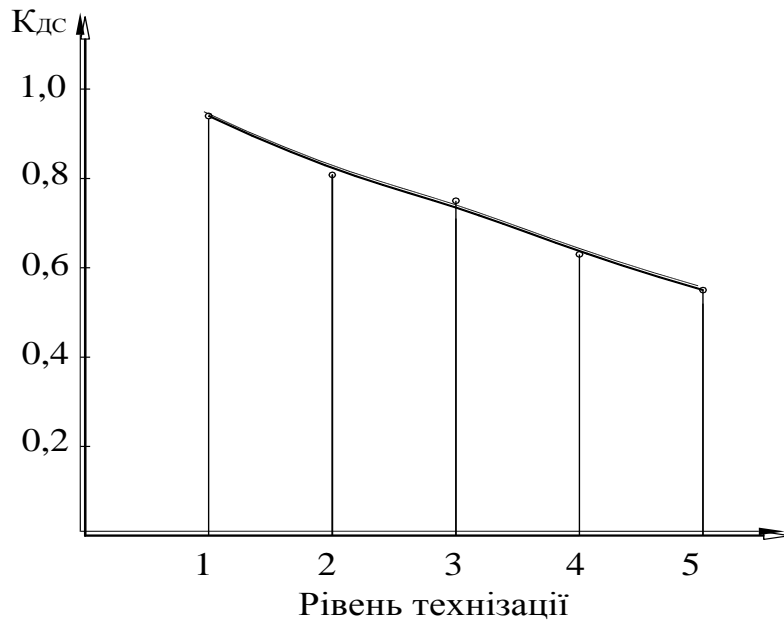

Рисунок 1 – Залежність стійкості положення колісної машини від рівня технізації

Оснащення інтелектуальними бортовими системами та пристроями колісних машин, в тому числі шарнірно-зчленованих, забезпечить зменшення динамічних навантажень під час руху нерівностями та забезпечення поперечної стійкості положення і надійності при експлуатації.

Список використаних джерел

1. Пат. 63494 Україна, МПК В60W 30/02. Спосіб підвищення поперечної стійкості колісних машин зі складаними рамами / Подригало М. А., Полянський О. С., Дубінін Є. О., Задорожня В. В.; заявник і патентовласник Харківський нац. автом.-дорожній ун-т. – №201103212; заявл. 18.03.11; опубл. 10.10.11, Бюл. №19.
2. Пат. 72515 Україна, МПК В60W 30/04. Спосіб захисту колісних машин зі складаними рамами від перевертання на схилі / Подригало М. А., Полянський О. С., Дубінін Є. О., Клец Д. М., Задорожня В. В.; заявник і патентовласник Харківський нац. автом.-дорожній ун-т. – №201115431; заявл. 27.12.11; опубл. 27.08.12, Бюл. №16.
3. Пат. 64377 Україна, МПК В62D 21/00. Пристрій для забезпечення поперечної стійкості колісних машин з шарнірно-зчленованою рамою / Подригало М. А., Полянський О. С., Дубінін Є. О., Клец Д. М., Задорожня В. В.; заявник і патентовласник Харківський нац. автом.-дорожній ун-т. – №201103211; заявл. 18.03.11; опубл. 10.11.11, Бюл. №21.
4. Дубинин Е. А. Актуальность развития методов проведения испытаний средств транспорта на устойчивость / Е. А. Дубинин, А. С. Полянский // Нові технології, обладнання, матеріали в будівництві і на транспорті: міжнар. наук.-техн. конф., 26–28 листопада 2014 р.: тези доп. – Х., 2014. – С. 32–33.